

السلام علی المهدي الذي وعد الله به الامم

شاید بعضی گمان کنند که ایمان و عقیده بظهور حضرت مهدی منتظر علیه الصلوة والسلام اختصاص بشیعه دارد و مصادر و مدارک احادیث آن ، فقط کتابهای شیعه و روایات آن همه از شیعیان هستند ، و از کثرت احادیث وارده از طرق اهل سنت و جماعت و تألیفات علماء و محدثین معروف ایشان در این موضوع بی اطلاع باشند لذا ما در این مقاله بطور اختصار و بدون اینکه در مقام استقصاء باشیم بشارتهای قرآن مجید و احادیث شریفه و اسامی کسانی که از اهل سنت ، آن احادیث را روایت کرده اند و کتابهای ایشان را که این احادیث در آن ضبط است ، و تألیفات بخصوصی را که علمای عامه در این باب دارند و مطالب دیگر که مناسب این موضوعات است در تحت چند عنوان مینگاریم :

۱ - قرآن شریف و حضرت مهدی منتظر (ع)

از قرآن شریف آیات متعدده (۱) تفسیر و تاویل بظهور حضرت مهدی (ع) شده است مانند آیه **لیمتخلفنهم فی الارض** (۲) و آیه **لیظمره علی الدین** کله که جمعی از مفسرین مثل ابن عباس و سعید بن جبیر و سدی گفته اند که این وعده در وقت ظهور حضرت مهدی علیه السلام عملی خواهد شد (۳)

(۱) عالم متتبع سیدهاشم بحرانی کتابی بنام (المحجة فیما نزل فی القائم الحجة) نگاشته که در آن بیش از صد آیه از آیات مفسره بانحضرت راجع آوری کرده است .

(۲) ینابیع المودة ص ۴۲۶ و تفسیر غرائب القرآن فی شام بوری

(۳) تفسیر فخر والسراج المنیر شریینی والبیان ص ۱۰۹ و نور الابصار

وآیه ولقد كتبنا فی الزبور... (۱)

وآیه والذین یؤمنون بالغیب (۲)

وآیه ونریدان نمن علی الذین استضعفوا فی الارض .. (۳)

وآیه وانه لعلم للساعة که مقاتل بن سلیمان واتباع او از مفسرین همه

گفته اند در حق مهدی علیه السلام نازل شده است (۴)

۳ - احادیث وارده در موضوع ظهور .

احادیث در موضوع ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بسیار و در نهایت کثرت است شاید در کمتر مسئله ای از مسائل اسلامی کثرت روایات باین حد باشد که بدیهی است ردیکدم بلکه یکدم این روایات خلاف ایمان و خلاف طریقه عقلاء در قبول و اعتماد باخبار ثقات است خصوصاً که قرائن و نشانیهای در بعض این روایات است که قطع بصور آنها حاصل می شود و شکی باقی نمی ماند .

در بین این احادیث، احادیث عالیة الاسناد ، و احادیثی که روات آن موثق و ممدوح باشند زیاد است ، و چنانچه از تاریخ و تراجم و کتب حدیث استفاده میشود این اخبار در بین روات مشهور و راجع به مضامین و مفاد آنها از صحابه و تابعین توضیحات می خواسته اند و مضمون آنها را مسلم و حتمی الوقوع میدانستند و بعضی اصحاب معروف مثل حذیفه بن الیمان در اینگونه احادیث اطلاع و تخصص بسیار داشته اند .

۳ - توأثر احادیث

جمع کثری از مشایخ و حفاظ اهل سنت مانند صبان در اسعاف الراغبین و شبلیجی در نور الابصار ، و شیخ عبدالحق در لمعات ، و ابرو الحسن اللابری ، و

(۱) ینابیع الموده ص ۴۲۵

(۲) غرائب القرآن و تفسیر کبیر .

(۳) شرح ابن ابی الحدید ج ۴ ص ۳۳۶

(۴) اسعاف الراغبین ج ۲ ص ۱۴۱ - نور الابصار ج ۲ ص ۱۵۳ - ینابیع -

الموده ص ۱۵۳ البیان ص ۱۰۹

ابن حجر وسید احمد بن زینی دحلان در الفتوحات الاسلامیة، و ابوالحسن سحری و حافظ در فتح الباری ، و شیخ منصور علی ناصف در غایة المأمول و گنجی شافعی در البیان ، و عبدالوهاب عبداللطیف مدرس دانشکده شریعة ازهر در حاشیه صواعق ، تصریح بتواتر روایات وارده در باره مهدی علیه السلام وصفات و علائم آنحضرت مثل اینکه زمین را پر از عدل و داد کند و از اهل بیت پیغمبر و اولاد فاطمه و فرزندان حسین است، نموده اند ؛ و علامه شوکانی در خصوص تواتر این روایات کتابی تألیف کرده بنام - التوضیح فی تواتر ما جاء فی المنتظر والدجال و المسيح - و محمد بن جعفر الکتابی در نظم المتناثر میگوید : و الاحادیث الواردة فی المهدي المنتظر متواترة ، و شیخ محمد زاهد کوثری در کتاب نظرة عابره گفته است : و اما تواتر احادیث المهدي والدجال و المسيح فليس بموضع ريبة عند اهل العلم بالحديث و اسنوی در مناقب شافعی گفته : اخبار در ظهور مهدی و اینکه اراهل بیت پیغمبر است متواتر است .

۳ - نام جمعی از صحابه که این احادیث را اهل سنت از آنهاروایت کرده اند

(۱) حضرت علی علیه السلام (۲) حضرت امام حسن علیه السلام (۳) حضرت امام حسین علیه السلام (۴) ام سلمه (۵) عایشه (۶) عبدالله بن مسعود (۷) عبدالله بن عباس (۸) عبدالله بن عمر (۹) عبدالله بن عمرو (۱۰) سلمان فارسی (۱۱) ابویوب انصاری (۱۲) ابوعلی الهلالی (۱۳) جابر بن عبدالله الانصاری (۱۴) جابر بن سمره (۱۵) ثوبان (۱۶) ابوسعید الخدری (۱۷) عبدالرحمن بن عوف (۱۸) ابوسلمی (۱۹) ابوهریره (۲۰) انس بن مالک (۲۱) عوف بن مالک (۲۲) حذیفه بن الیمان (۲۳) ابولیلی الانصاری (۲۴) جابر بن ماجد صدقی (۲۵) عدی بن حاتم (۲۶) طلحة بن عبیدالله (۲۷) قرة بن ایاس مزنی (۲۸) عبدالله بن الحارث بن جزء (۲۹) ابوامامه (۳۰) عمرو بن العاص (۳۱) عمار بن یاسر (۳۲) ابوالطفیل (۳۳) اویس ثقفی (۱)

(۱) ظاهراً اوس است که نام چند تن از صحابه بوده اوس بن حذیفه ثقفی و اوس بن ابی اوس ثقفی یا اوس بن اوس ثقفی و اوس بن عوف ثقفی ولی در بدایع الزهور -

۵- نام مشاهیر علماء بزرگ اهل سنت و کتابهای آنها که احادیث

ظهور در آن تخریح شده است .

- (۱) مسند احمد (۲) سنن ترمذی (۴۳) کنز العمال و منتخب کنز العمال
 علی منقح هندی مکی (۵) سنن ابی داود (۶) سنن ابن ماجه (۷) صحیح مسلم
 (۸) صحیح بخاری (۹) ینابیع الموده قندوزی (۱۰) مودة القربی - همدانی
 (۱۱) فرایدالسمطین حموینی شافعی (۱۲ و ۱۳) مناقب و مقتل خوارزمی (۱۴)
 اربعین حافظ ابی الفوارس (۱۵) مصابیح السنة بغوی (۱۶) التاج الجامع للاصول
 - شیخ منصور علی ناصف (۱۷) صواعق ابن حجر (۱۸) جواهر المقدین - شریف
 سهودی (۱۹) سنن بیهقی (۲۰) الجامع الصغیر سوطی (۲۱) جامع
 الاصول - ابن اثیر (۲۲) تیسیر الوصول - ابن الدبیع الشیبانی (۲۳) المستدرک
 - حاکم (۲۴) معجم کبیر طبرانی (۲۵) معجم اوسط طبرانی (۱) (۲۶) الدر -
 المنثور سوطی (۲۷) نور الابصار شبلنجی (۲۸) اسماف الراغبین - صبان (۲۹)
 مطالب السؤل - محمد بن طلحة الشافعی (۳۰) تاریخ اصفهان ابن منده (۳۱) و
 (۳۲) تاریخ اصفهان و حلیة الاولیاء - حافظ ابی نعیم (۳۳) تفسیر ثعلبی
 (۳۴) عرایس ثعلبی (۳۵) فردوس الاخبار - دیلمی (۳۶) ذخائر العقبی -
 محب الدین طبری (۳۷) تذکرة الخواص سبط ابن الجوزی (۳۸) فوائد الاخبار
 ابی بکر الاسکاف (۳۹) شرح ابن ابی الحدید (۴۰) غرائب القرآن - نیشابوری ۴۱
 تفسیر فخر رازی (۴۲) نظرة عابرة - کوثری (۴۳) البیان والنبیین - جاحظ (۴۴)
 الفنن - نعیم تاجمی (۴۵) عوالی - ابن حاتم (۴۶) تلخیص خطیب (۴۷) بدایع الزهور
 محمد ابن احمد حنفی (۴۸) الفصول المهمة - ابن صباغ مالکی (۴۹) تاریخ ابن عساکر
 (۵۰) السیرة الحلیمة - علی بن برهان الدین حلبی (۵۱) سنن ابی عمرو
 الدانی (۵۲) سنن نسائی (۵۳) الجمع بین الصحیحین عیدری (۵۴) فضایل
 الصحابة - قرطبی (۵۵) تهذیب الآثار - طبری (۵۶) المتفق و المفترق -
 خطیب (۵۷) تاریخ - ابن الجوزی (۵۸) الملاحم - ابن منادی (۵۹) فوائد

— راجع بنزول عیسی و اقتداء او بچهرت مهدی علیهما السلام اخرج حدیث با بن لفظ
 کرده : قال اویس الثقفی : سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم .

(۱) در معجم صغیر طبرانی نیز نقل شده است .

ابى نعيم (۶۰) اسد الغابه - ابن اثير (۶۱) الاعلام بحكم عيسى عليه السلام -
 سيوطى (۶۲) الفتن - ابى يحيى (۶۳) كنوز الحقائق - مناوى (۶۴) الفتن -
 سليلى (۶۵) عقيدة اهل الاسلام - غمارى (۶۶) صحيح ابن حبان (۶۷) مسند -
 رويانى (۶۸) مناقب ابن المغازلى (۶۹) مقاتل الطالبين - ابى الفرج اصبهاني
 (۷۰) الاتحاف بحب الاشراف - شهر اوى شافعى (۷۱) غاية المأمول - منصور
 على ناصف (۷۲) شرح بيرة الرسول - عبدالرحمن الحنفى السهلى (۷۳) غريب الحديث
 ابن قتيبه (۷۴) سنن ابى عمرو والمقرى (۷۵) التذكرة - عبدالوهاب شعرانى (۷۶)
 الاشاعه - برزنجى مدنى (۷۷) الاذاعة - سيد محمد صديق حسن (۷۸) الاستيماح -
 ابن عبدالبر (۷۹) مسند ابى حنيفة (۸۰) مجمع الزوائد - هيثمى (۸۱) لوايح
 الانوار البهية - سفارينى حنبلى (۸۲) الهدية الندية - سيد مصطفى البكرى (۸۳)
 حجاج الكرامة - السيد محمد صديق (۸۴) ابراز الوهم المكنون - سيد محمد
 صديق (۸۵) مسند ابى يعلى (۸۶) افراد دارقطنى (۸۷) المصنف - بيهقى (۸۸)
 الحرييات ابوالحسن الحربى (۸۹) نظم المنائر من الحديث المتواتر -
 محمد بن جعفر الكتانى (۹۰) التصريح بما تواتر فى نزول المسيح - شيخ محمد
 انور كشميرى (۹۱) اقامة البرهان - غمارى (۹۲) المنار - ابن القيم (۹۳)
 معجم البلدان - ياقوت حموى - (۹۴) مقاليد الكنوز - احمد، محمد شاکر (۹۵)
 شرح الديوان - ميبدى (۹۶) مشكاة الصابيح - خطيب تبريزى (۹۷) مناقب
 الشافعى - محمد بن الحسن الاسنوى (۹۸) مسند بزار (۹۹) دلائل النبوة -
 بيهقى (۱۰۰) جمع الجوامع سيوطى (۱۰۱)، تلخيص المسند رك - ذهبى (۱۰۲)
 الفتوح ابن اثم كوفى (۱۰۳) تلخيص المتشابه - خطيب (۱۰۴) شرح ورد -
 السحر ابو عبد السلام عمر الشبراوى - و تقريباً جميع كتب وجوامع حديث.

۶- کتابهاى كه علماء اهل سنت در اين موضوع و مسائل

راجعه بآن تأليف کرده اند

۱- البرهان فى علامات مهدي آخر الزمان ، تاليف عالم شهر ملاعلى متقى

متوفى سنه ۹۷۵

کتابخانه مدرسه لبيد

۲- البيان ، فى اخبار صاحب الزمان تاليف العلامة الكنجى الشافعى

متوفى بسال ۶۵۸

- ۳- عقد الدرر ؛ فی اخبار الامام المنتظر ؛ تألیف الشیخ جمال الدین یوسف الدمشقی احداثی قرن السابع
 ۴ - مناقب المهدی علیه السلام ، تألیف حافظ ابی نعیم اصفهانی متوفی قرن پنجم هجری .
 ۵- القول المختصر فی علامات المهدی المنتظر ، تألیف ابن حجر متوفی ۹۷۴

- ۶- العرف الوردی فی اخبار المهدی ، تألیف عالم شهیر سیوطی متوفی ۹۱۱
 ۷- مهدی آل الرسول ، تألیف علی بن سلطان محمد الهروی الحنفی نزیل

مکة معظمه کتابخانه مدرسه فیضیه قم

- ۸- فوائد الفکر فی ظهور المهدی المنتظر ، تألیف شیخ مرعی .
 ۹- المشرب الوردی فی مذهب المهدی تألیف علی القاری العالم الشهیر
 ۱۰- فرائد فوائد الفکر فی الاسام المهدی المنتظر ، تألیف المقدسی .
 ۱۱- منظومة الفطر الشهیدی فی اوصاف المهدی ، نظم شهاب الدین احمد خلیجی حلوانی شافعی .
 ۱۲ - الطر الوردی بشرح قطر الشهیدی ، تألیف بلیسی .
 ۱۳ - تلخیص البیان فی علامات مهدی آخر الزمان تألیف ابن کمال
 ۱۴ - ارشاد المستهدی فی نقل بعض الاحادیث والاثار الواردة فی شان الامام المهدی ؛ تألیف محمد علی حسین البکری المدنی .
 ۱۵ - احادیث المهدی و اخبار المهدی ، تألیف ابی بکر بن خنیمة
 ۱۶ - الاحادیث القاضیه بخروج المهدی ، تألیف محمد بن اسمعیل امیر الیمانی .

۷- اتفاق مسلمان بر ظهور حضرت مهدی علیه السلام

راجع بظهور مصلح آخر الزمان در میان اصحاب و تابعین در قرن اول هجری و بعد از آن تا حال خلاقی نبوده و همه اتفاق بر ظهور آن حضرت داشته و دارند و اگر کسی در صحت احادیث ~~آن~~ و ~~مهدی~~ ~~این~~ ~~جمله~~ ~~آیات~~ از پیغمبر اسلام تردید میکرده حمل بر عدم استقامت سلیقه یا بی اطلاعی مینمودند و لذا تا کنون کسی مدعیان مهدویت را بانکار اصل ظهور حضرت مهدی علیه السلام رد نکرده بلکه در اثبات

بطلان ادعاء آنها بواجب نبودن اوصاف و علامات‌تی که برای آنحضرت در احادیث ذکر شده استناد مینمایند .

سویدی در سبائك الذهب میگوید : آنچه علماء بر آن اتفاق دارند اینست که مهدی علیه السلام در پایان روزگار قیام فرماید و زمین را بر اعدا عدل و داد کند و احادیث را جمع با و ظهورش بسیار است .

ابن ابی الحدید میگوید : اتفاق جمیع مسلمین بر اینست که دنیا و تکلیف پایان نمیرسد مگر بعد از ظهور حضرت مهدی علیه السلام .

ابن خلدون در مقدمه میگوید : مشهور بین عموم مسلمین در تمام اعصار این است که در آخر الزمان مردی از اهل بیت ظاهر خواهد شد که دین را تائید و عدل را آشکار فرماید و مسلمانان از او پیروی نمایند و بر ممالک اسلامی مستولی شود و نامش مهدی است .

شیخ علی ناصف و بعض دیگر نیز همین نحو نقل اتفاق و اجماع کرده اند .

۸ - بعض صفات و علائم حضرت مهدی علیه السلام در کتب اهل سنت

۱- مهدی موعود از عنترت پیغمبر (ص) و از فرزندان فاطمه علیهم السلام است .

۲- مهدی از فرزندان حسین علیهم السلام است .

۳- حضرت مهدی جهان را بر اعدا عدل و داد کند پس از آنکه از ظلم و جور پر شده باشد .

۴- حضرت مهدی دارای دو غیبت است یکی از آن دو غیبت طولانی میشود

۵- مهدی خلیفه و رهبر و امام دوازدهم از ائمه اثنی عشر است که پیغمبر امت را با امامت آنها بشارت داد و بر طبق روایات کثیره ای که در مسند احمد و صحیح بخاری و صحیح مسلم و سنن ابی داود و کتبا بهای معتبره دیگر اهل سنت است امامتشان ثابت است .

۶- حضرت مهدی علیه السلام بر تمام کشورها و شهرها مستولی میشود و لشکرهای کفر را هزیمت میدهد .

۷- دین اسلام و توحید بوسیله آنحضرت عالمگیر خواهد شد و در زمین کسی نماند مگر اینکه بتوحید خدا گواهی دهد .

- ۸ - در زمانش آنچنان مردم در نعمت و وسعت خواهند بود که نظیر آن در هیچ عصری نبوده است .
- ۹ - حضرت مهدی علیه السلام همانم وهم کنیه حضرت رسول (ص) است .
- ۱۰ - حضرت مهدی شبیه ترین مردم است به پیغمبر در خلق و خلق .
- ۱۱ - مردم را بسنت و شریعت و ملت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم برگرداند و کتاب و سنت را زنده سازد .
- ۱۲ - پوشاک و خوراک آنحضرت در نهایت سادگی میباشد .
- ۱۳ - بر کات زمین و آسمان در عرش فراوان شود .
- ۱۴ - علم و دانائی او بحلال و حرام از همه کس بیشتر باشد .
- ۱۵ - نسبت بفقر امهر بان و بر اعمال و مأمورین سخت گیر باشد که بر مردم ستم نکنند .
- ۱۶ - عیسی بن مریم (ع) فرود آید و در نماز به مهدی علیه السلام اقتدا کند .
- ۱۷ - پیش از ظهور آنحضرت حوادث بزرگ و فتن عظیمه و جنگهای عالمگیر اتفاق افتد که دو ثلث مردم تلف شوند .
- ۱۸ - پیش از ظهور آنحضرت معاصی رایج شود و فروش خمر و قمار علنی شود و عفت و پاکدامنی در زنها کم شود و اسباب لهو و طرب و غنا ظاهر شود، راجز معاملات رایج گردد (مؤسسات ربوی آشکار شود) زنها برهنه و نیم برهنه از خانه بیرون آیند و در امور و مشاغل مردها وارد شوند و مردها از آنها اطاعت کنند و احکام خدا و حدود معطل ماند و اجرا نشود امر معروف و نهی از منکر ترک شود، بلکه امر بمنکر و نهی از معروف رایج گردد تا حدی که مردم منکر را معروف و معروف را منکر بدانند زنها فاسد و جوانان بدکار شوند و کارها بنیاهلان سپرده شود و چیزهای دیگر از این قبیل که شرحش فعلا میسر نیست .
- هر کس بخواهد از این علائم و نشانیها (که خیلی بیش از اینها است) وهم چنین راجع بخسف بیداء و خروج سفیانی و دجال و یمانی و قتل نفس زکیه و کفایت ظهور آنحضرت و ندا و اعلامی که بظهور میشود و سایر مطالب اطلاع پیدا کند باید بکتاب مفصله رجوع نماید .
- ۹- اسامی جمعی از علماء عامه که بولادت و حیات آنحضرت اعتراف کرده اند .
- در کتاب منتخب الاثر فصل سوم باب اول جمع بسیاری از علمای اهل

سنت را که قائل بامامت و حیات آنحضرت بوده اند ذکر کرده ایم که با آنچه بعداً بآن ملحق شده متجاوز از هفتاد نفر هستند .

۱۰ - کفر منکر مهدی علیه السلام

در کتاب فرایند السمّطین و کتاب البرهان فی علامات مهدی آخر -

الزمان (ب ۱۲) و کتاب الاشاعه ص (۱۱۲) و کتاب الاذاعه ص ۱۳۷ و کتاب التصریح (ص ۴۴۲) و کتاب العرف الوردی فی اخبار المهدی ۲: ۸۳ و بعض کتب دیگر از فوائد الاخبار ابوبکر اسکاف و از ابوبکرین خیشمه در اخبار المهدی در حدیثی که سفارینی سند آنرا مرضی دانسته و از سهیلی در شرح سیراز جابر بن عبدالله انصاری از حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم روایت کرده است که فرمود : **من انکر خروج المهدی فقد کفر** « هر کس انکار خروج مهدی را نماید کافر گردیده » و در لفظ دیگر است که فرمود : **من کذب بالمهدی فقد کفر** « هر کس ظهور مهدی را دروغ بشمارد کافر گردیده ».

سفارینی در کتاب لوامع گفته است ایمان بخروج مهدی واجب است و از عقائد اهل سنت و جماعت است .

مؤلف کتاب ارشاد المستهدی (۱) (ص ۵۳) میگوید: بهره‌زای خردمندان هر شبهه و شک در ظهور حضرت مهدی علیه السلام زیرا عقیده بظهور آنحضرت اتمام ایمان بخدا و رسول خدا (ص) و آنچه پیغمبر آورده و از آن خبر داده است میباشد و پیغامبر صادق و مصدق است همچنین شبهه‌ای نداشته باش در اینکه مهدی موعود تا حال ظاهر نشده و هر کس این ادعا را کرد دروغگو و کذاب است بجهت اینکه علامات و نشانی‌هایی که در روایات شریفه ذکر شده در آن اشخاص موجود نیست و ظهور مهدی و راه شناسائی او مشهور و روشن است و ظهور او پیش از نزول عیسی خواهد بود و اجتماع او با عیسی امر ضروری و بدیهی است بر حسب اخبار ثابتة هر کس بخواهد بطور مبسوط اطلاع پیدا کند بکتابهایی که مخصوص در این موضوع تالیف شده رجوع نماید مقصود ما در این کتاب (ارشاد المستهدی) اثبات توأتر روایات ظهور آنحضرت باختصار است

در (ص ۵۲) میگوید: این احادیث (احادیث ظهور) و آثار را عموم

(۱) کتاب ارشاد المستهدی در حلب طبع شده یک نسخه آنرا یکی از علمای حلب بنام شیخ عبدالمتعالی سرمینی برای نویسنده اهداء کرده است .

محدثین و غیر محدثین در کتب بایشان نقل کرده اند و ایمان بظهور مهدی رضی الله عنه (این تعبیر ارشاد المستهدی است) مشهور و شایع در بین صحابه بوده و اصحاب این عقیده و ایمان را از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم اخذ کرده اند و همچنین است آثار و مراسیلی که از تابعین رسیده زیرا آنهادر اینگونه از مسائل برای و از پیش خود چیزی نمی گفتند .

نتیجه

نتیجه ای که ما از این مقاله می خواهیم بگیریم اینست که مسئله ظهور حضرت مهدی منظر موعود ارواح العالمین له الفدا که صاحب صفات و علامات مذکوره در روایات است مورد اتمام و اجماع مسلمین ، و احادیث وارد در این موضوع از طرق عامه بحد توأتر و مسلم و ثابت است و با ایمان بصدق پیغمبر اکرم و تصدیق بنبوت آنحضرت و صحت آنچه از آن خبر داده از اخبار غیبیه تردید و شک در آن راه ندارد و ایمان بنبوت مستلزم ایمان بظهور آنحضرت است و انفکاک این دو از یکدیگر جایز نیست .

آنچه توضیح داده شد مبتنی بر اقوال علماء اهل سنت است و اگر بکتب معتبره شیعه و روایات آنها از اهل بیت عصمت و طهارت بسندهائی که در نهایت اعتماد میباشد و بکتب بیهائی که از پیش از هزار سال پیش تا حال نوشته اند و احصاء آنها دشوار بلکه غیر ممکن است رجوع شود ، اطلاعات انسان در این موضوع جامع تر خواهد شد . شیعه روایات این احادیث را در کتبی که از عصر حضرت امیر المؤمنین (ع) شروع بتصنیف کرده اند و در اصولی که در عصر ائمه علیهم السلام و پیش از ولادت حضرت مهدی و ولادت پدر بزرگوارش حضرت امام حسن عسکری علیه السلام تألیف نموده اند ضبط کرده اند که فی الواقع یکی از معجزات و اخبار غیبیه همین احادیث و روایات است امید است خداوند متعال چشمهء و مومسلمین را بزبانت آن جمال عظیم المثال روشن و منور فرموده و با انتظار آنها پایان بخشیده و تزلزل و اضطرابی را که در همه شئون بشر ظاهر شده بظهور آن یگانه مصلح حقیقی مرتفع فرماید **فانه علی کل شیء قدیر** .